

دانشگاه پیام نور

دانشکده الهیات

عنوان پایان نامه

مبانی فلسفی اخلاق زیست محیطی

نگارش

مهدیه السادات ایزدی

استاد راهنما

جناب آقای دکتر علیرضا اژدر

استاد مشاور

جناب آقای دکتر محمدعلی شمالی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته فلسفه اخلاق

1388 آذرماه

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم که همواره در آغوش محبت، حمایت و هدایتشان به آرامش رسیدم و به همسر گرامیم که در تدوین این پایان نامه نهایت همکاری را انجام داد؛

و تقدیم به همه‌ی اساتیدی که در این کار از خرمن دانش و فضل ایشان بهره بردم و به همه‌ی دوستان و دوستان محیطزیست که زندگی خود را وقف محافظت از آن کرده‌اند.

«دروود و ستایش نثار خدای بزرگ و مهربان که عنایت بی علتش را هرگز و هیچ زمان از من دریغ نداشته است.»

و با تقدیر و تشکر از اساتید بزرگوار:

جناب آقای دکتر محمدرضا حسینی بهشتی که در ابتدای کار از راهنمایی‌های ایشان در کار تألیف و نگارش این رساله بهره بردم و سپس از جناب آقای دکتر علیرضا اژدر که افتخار راهنمایی را در ادامه‌ی کار به شاگرد خویش بخشیدند. و از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر محمدعلی شمالی که با نکته‌سنجی و پیشنهادهای مؤثرشان از کاستی‌های کار کاستند.

همچنین از اساتید محترم سرکار خانم دکتر اعوانی و آقایان دکتر سروش دباغ و دکتر مصطفی محقق داماد و دکتر محسن جوادی و دکتر علیزاده و دکتر اسماعیلی و دکتر زمانی و دکتر امیری کمال تشکر را دارم که از راهنمایی‌های ارزنده‌ی ایشان بهره بردم. و از پدر و مادر عزیزم و همه‌ی دوستانی که در طی نگارش این پایان‌نامه مرا یاری نمودند، تشکر و قدردانی می‌کنم.

تازگی‌ها گفتم جنگل چه خبر

گفت هیچ، کابوس تبر

دوام حیات انسان و همه‌ی موجودات کره زمین، وابسته به حفظ تمام عناصر محیط‌زیست است.

سرود برادر خورشید

سپاس تو راست خداوندا، و همه‌ی آفریدگان تو را،

خاصّه، جناب برادر خورشید را

که روز است و از رهگذر او به ما روشنی ارزانی می‌داری.

سپاس تو راست خداوندا، به پاس خواهر ماه و ستارگان،

که در آسمان، آن‌ها را روشن، دوست‌داشتنی و زیبا ساختی.

سپاس تو راست خداوندا، به پاس برادر باد،

و به پاس هوای ابری و صاف، و هر گونه آب و هوا

که از رهگذر آن‌ها به آفریدگانت قوت می‌بخشی.

سپاس تو راست خداوندا، به پاس خواهر آب،

که بسی سودمند، فروتن، دوست‌داشتنی، پاکدامن و بی‌پیرایه است.

سپاس تو راست خداوندا، به پاس زمین، که خواهر و مادر ماست،

که ما را زنده می‌دارد و بر ما فرمان می‌راند،

و میوه‌هایی گونه‌گون و گل‌ها و سبزه‌هایی رنگارنگ به بار می‌آورد.

فرانسیس قدیس

چکیده

ظهور فن‌آوری‌های نوین در عرصه‌ی علوم زیستی گرچه زندگی را از جهاتی بر بشر مطبوع ساخته است و گره‌های فراوانی را که وی قادر به گشودنش نبود، باز نموده است؛ اما از سوی دیگر زندگی انسان معاصر را با مسایل پیچیده روبرو کرده و تشخیص عملکرد درست و نادرست را به چالش کشیده است و با نتایج سطح بالای تخریب محیط‌های طبیعی، ایجاد انواع آلودگی و کاهش تنوع زیستی روبرو گردیده است. چرا که تصرفات علمی و تکنیکی انسان‌ها نتایجی را به همراه داشت که برای نسل کنونی انسان‌ها و سایر موجودات فاجعه‌آمیز بود. تا جایی که برای وضعیت ایجاد شده، نام «شرایط بحرانی» برگزیده شده است؛ ضمن این‌که دیدگاه‌های نظری و فلسفی، پشتوانه‌ای برای این دستاوردها بوده‌اند، که در این تحقیق از فلسفه‌ی یونان تا رنسانس مطالعه شده است. گسترش فلسفه‌ی انسان‌محور مؤید این مطلب است؛ نگرشی که مجوز بهره‌برداری‌های بی‌قید و شرط انسان را صادر کرده است.

این وضعیت، مبحث جدیدی از باید و نبایدهایی را پدید آورد که متفاوت از نظریه‌های سنتی اخلاقی بود. چون در آن‌جا تنها روابط انسان‌ها در نظر گرفته می‌شد و بحثی از رابطه‌ی انسان با سایر موجودات و با طبیعت مطرح نبود. لذا حوزه‌ی جدیدی از اخلاق به وجود آمد که سعی داشت به سؤالات جدیدی که در مورد رابطه‌ی انسان با خودش و رابطه‌ی انسان با طبیعت و حقوق حیوانات پیش می‌آمد، پاسخ دهد. این حوزه‌ی جدید اخلاقی، اخلاق زیستی – که زیر شاخه‌ای از اخلاق کاربردی است – نام دارد، که در این پایان‌نامه فقط به مبحث اخلاق محیط‌زیست پرداخته می‌شود. تأسیس رشته‌ی اخلاق کاربردی در اخلاق هنجاری بازتاب بروز این شرایط بحرانی است که دو هدف را دنبال می‌کند: نخست پاسخ‌گویی به مسایل نوپدید در هر یک از عرصه‌های زندگی مدرن. دوم حل تعارضات اخلاقی.

کلید واژه: فن‌آوری و تکنولوژی، انسان‌محوری، محیط‌زیست، بحران محیط‌زیست، اخلاق کاربردی، اخلاق محیط‌زیست.

پیش‌گفتار

انسان در حدود صد هزار سال است که بر روی زمین زندگی می‌کند. با این همه در طول کمتر از 200 سال گذشته، انسان‌ها توانسته‌اند فضای زیست را به گونه‌ای جدی تغییر دهند. این پیشرفت‌ها آلودگی‌های شیمیایی به بار می‌آورند که فضا را ناسالم کرده و گرم شدن خطرناک جهانی یا اثر گلخانه‌ای را به ارمغان می‌آورند. یخچال‌ها و خنک‌کننده‌ها برای ما آسایش می‌آورند، ولی همین‌ها کلروفلور و کربن‌ها (CFC) را تولید می‌کنند که لایه‌ی اوزون را کاهش می‌دهند و این امر، افزایش شمار سرطان پوست را حاصل می‌شود.

در یک روی تکنولوژی خیر و برکت و روی دیگر آن مخاطره‌ای نو نقش شده است. حفاظت از منابع به اندازه‌ای که نسل‌های آینده نیز از آن بتوانند استفاده کنند کار دشواری است.

انسان مدرن، با پیشرفت علم و تکنولوژی با بحرانی مواجه گردیده که بحران طبیعت نام دارد و پایه‌های آن در حدود سه یا چهار قرن پیش با رهیافت‌های نظری فیلسوفان غربی بنا نهاده شده و با بروز نشانه‌هایی مهلک، نگران‌کننده‌تر می‌شود. انسان همواره از پشتوانه‌های نظری خود بهره جسته و به انجام اقدامات درست یا غلط دست زده است.

اخلاق زیست‌محیطی با این قضایا سروکار دارد: رابطه‌ی انسان با طبیعت و شناخت محیط‌زیست از سوی انسان، احساس مسئولیت نسبت به آن و الزام به رعایت اخلاق.

امید است که این مباحث چالش برانگیز ما را به تفکری عمیق‌تر و عملی اخلاقی‌تر در جهت حصول محیط‌زیستی بهتر برانگیزد و بتوان با تکیه بر مبانی نظری اقدام به جستجوی راه‌حلی عملی کرد.

فهرست مطالب

عنوان	شماره صفحه
مقدمه.....	.....
1	.....
فصل اول: کلیات	.....
1-1) بیان مسأله.....	6.....
1-2) شکل‌گیری طرح و هدف از انجام تحقیق و روش تحقیق.....	6.....
1-3) پیشینه.....	.....
تحقیق.....	7.....
1-4) روش	.....
کار.....	9.....
فصل دوم: بحران و مسایل زیست‌محیطی	.....
1-2) بحران	.....
چيست؟.....	12.....
1-1-2) ريشه‌های لغوی.....	.....
بحران.....	12.....
1-2-3) معنای اصیل.....	.....
محيط‌زيست.....	13.....
1-2-2) مسأله.....	.....
زيست‌محيطی.....	13.....
1-2-2) عنایت.....	.....
محيط‌زيست.....	14.....
1-1-2-2) آل.....	.....
چيست؟.....	14.....
1-2-3) شروع دغدغه.....	.....
بحران.....	15.....

فصل سوم: طبیعت و تطور معانی آن در ادوار مختلف تاریخ

- طرح مطالب و کلیات..... 18
- (1-3) شگل گیامفهوم طبیعت..... 19
- (2-3) دگرگونیمعنای طبیعت از گذشته تاکنون..... 20
- (1-2-3) معنای لغوی طبیعت..... 20
- (2-2-3) معنای اصطلحی واژه طبیعت..... 21
- (1-2-2-3) طبیعت و تکنیک در یونان..... 21
- (2-2-2-3) آخرین متفکران قبل از میلاد..... 26
- (3-2-2-3) قرون وسطی و نگرش سده‌های میانه به طبیعت و انسان..... 27
- (4-2-2-3) دیدگاه رنسانس نسبت به طبیعت..... 33
- (3-3) محیط‌زیست چیست؟ و مرزهای آن کجاست؟..... 36
- (1-3-3) تعریف محیط‌زیست..... 37
- (2-3-3) تعریف اصطلحی محیط‌زیست..... 37

3-4) محیط زیست از نگاه آیدیان الهی..... 38

فصل چهارم: مبانی ایجاد بحران محیط زیست

دلایل حذف محیط زیست..... 42

4-1) دلایل ایجاد بحران زیست محیطی..... 43

4-1-1) تحمیل اراده انسان بر طبیعت..... 44
4-2)

اومانیزم..... 44
4-2-1) ضرورت بحران از اومانیزم..... 44

4-2-2) تعریف اومانیزم..... 46

4-2-2-1) معنای لغوی اومانیزم..... 46

4-2-2-2) معنای اصطلاحی اومانیزم..... 46

4-2-3) ریشه‌های ظهور اومانیزم..... 47

4-2-4) مؤلف‌های اساسی اومانیزم..... 48

3-4) تکنولوژی..... 51

4-4) علم	54
4-4-1) اصل	60
4-4-2) تکنولوژی و علم و ایجاد بحران زیست محیطی	60
4-4-2-1) علم	62
4-4-3) پیامدهای علم و فناوری	62

فصل پنجم: رویکردهای فیلسوفان اخلاق راجع به محیط‌زیست

5-1) س	66
5-2-1) علم	67
5-2-2) فلسفه	67
5-2-2-1) محتوای	67
5-2-2-2) قلمرو	70
5-2-2-3) تقسیم‌بندی نظریات	71
5-2-2-4) هدف‌ها و مقاصد اخلاق	73

- 3-5 اخلاق ..... 73 کاربرد
- 1-3-5 جایگاه اخلاق کاربرد پژوهش‌های اخلاقی 74
- 2-3-5 رابطه‌ی اخلاق کاربرد با فلسفه اخلاق 75
- 3-3-5 موضوعات اخلاق کاربرد 75
- 4-5 ضرورت اخلاق زیست‌محیطی 76

فصل ششم: اخلاق محیط زیست

- مقدمه و طرح مطلب 80
- 1-6 اخلاق زیست‌محیطی 81
- 1-1-6 چالش‌های اخلاق زیست‌محیطی 82
- 2-6 دیدگاه‌های کلی حفاظت محیط‌زیست 84
- 1-2-6 دیدگاه انسان‌محور به طبیعت 84
- 2-2-6 دیدگاه زیست‌محور به طبیعت 84
- 3-2-6 دیدگاه توأم‌انسان‌ست به طبیعت 85

- 6-2-4) انسان از دیدگاه ارزش از دیدگاه انسان‌گرایی.....86
- 6-3) طبیعت ف توجه.....87
- 6-4) بررسی کلی نظریه‌ها.....89
- 6-4-1) نظریات طبیعت سبز.....89
- 6-4-1-1) نظریه‌ی پیتروسینگر و تمام ریگان.....91
- 6-4-1-2) نظریه‌ی پل تیلور.....91
- 6-4-2) آلمان مارشال و حفاظت محیط‌زیست.....92
- 6-4-3) حقوق حیوانات.....94
- 6-4-4) ذی‌شعور بودن، معیار ارزش اخلاقی.....95
- 6-4-4-1) ارزش طبیعت ذاتی.....97
- 6-4-4-2) آیا طبیعت از ارزش ذاتی برخوردار است؟.....98
- 6-4-5) اخلاق تک‌ریم زندگی.....100
- 6-4-6) برابری خواهی زیست‌محور.....102
- 6-4-6-1) نظریه‌ی انسان‌محور و حیات‌محور.....102

- 2-6-4-6) توجیه نظم نام
 حیات محور..... 103
- 3-6-4-6) نگرش زیست محیط مور به
 طبیعت..... 105
- 4-6-4-6) خاص نگاه اجتماعی ارزش
 ذاتی..... 107
- 5-6-4-6) حق اخلاق می موجودات
 زنده..... 109
- 7-4-6) اخلاق زیست بوم مدار..... 109
- 1-7-4-6) اخلاق زمین..... 110
- 5-6) مسئولیت و وظیفه
 انسان..... 112
- 1-5-6) اساس مسئولیت در برابر
 دیگران..... 112
- 2-5-6) اساس مسئولیت در برابر
 طبیعت..... 112
- 1-2-5-6) احترام..... 113
- 6-6) اهمیت و ارزش گذاری به طبیعت در ادوار
 مختلف..... 113

فصل هفتم: جمع بندی و نتیجه گیری

- جمع بندی.....
 117
- منابع فارسی.....
 126

مقدمه

انسان از همان ابتدای شکل‌گیری و ظهور خود، بنا به غریزه‌ی ذاتی‌اش برای بهتر ساختن شرایط زندگی خود تلاش می‌کرد، او نخست برای حفظ ایمنی خود در برابر نیروهای قوی طبیعت و رفع گرسنگی خویش به مداخله در عرصه‌ی طبیعت پرداخت. او به منظور رویارویی با خطرهای طبیعت خود را آماده ساخت و به تولید ابزار و وسایلی برای مهار این خطرات پرداخت. وی به رام کردن و بارکشی از نیروهای طبیعت در جهت منافع خود ادامه داد.

درست است که وی در روزگاران نخست به مداخله در طبیعت می‌پرداخت، اما این دخالت در محدوده‌ی تبادلات عناصر و واکنش‌های آن می‌گنجید و طبیعت با نیروی التیام‌بخش خود قادر بود به ترمیم خرابی‌های وارد شده بر پیکره‌اش اقدام کند.

نه تنها افزایش جمعیت روز به روز به این مداخلات اضافه می‌کرد که پیشرفت تکنولوژی و علم به شدت رفتار آدمی را تحت تأثیر خود قرار داد و خودمحموری و برتری‌طلبی را در وی تقویت ساخت و انهدام طبیعت با امکانات جدیدی که این پیشرفت برای چیرگی انسان بر محیط خویش فراهم آورد به‌طور فاجعه‌آمیزی افزایش یافت. با شروع رنسانس و غلبه‌ی علم و دانش، تحولی عظیم در ارکان حیات زیستی پدید آمد. عقل به انسان حکم می‌کرد که هرچه بیش‌تر از ذخایر طبیعی استفاده کند، تا به نهایت به‌زیستی و رفاه دست یابد، اما غافل از این که این توصیه‌ی عقل به تباهی منجر گردیده است.

این پیشرفت‌ها در عرصه‌ی علم و تکنولوژی تنها در افزایش کمیات بوده است و به کیفیات زندگی توجهی نکرده است. در حالی که پیشرفت‌ها باید در راستای هدف‌های واقعی زندگی انسان‌ها باشد. علم تنها راه رسیدن به هدف را به‌ما نشان می‌دهد. علم فقط حقایقی درباره‌ی جهان در اختیار ما می‌گذارد اما قادر نیست برنامه‌ی کاملی در مورد آینده‌ی انسان و طبیعت ارائه دهد. علم نمی‌تواند

تولید ارزش کند. بنابراین فلسفه اخلاق در کنترل ارتباط با طبیعت وسیع تر شد و ارزش های اخلاقی تغییر کرد.

زندگی به همان اندازه که نیازمند تغذیه است به تنفس نیازمند است، پس احمقانه تر از این نیست که بشر به خاطر مصرف بیشتر و خودخواهی اش راه تنفس را ببندد و زیست را به نابودی بکشانند.

با محیط زیست مواجهه های مختلفی صورت گرفته است: نظری- فلسفی، علمی، عملی-صناعی، عملی-اخلاقی، زیبا شناختی، که در این پایان نامه سعی در بررسی مواجهه های عملی اخلاقی می شود. در این جا طبیعت بیش از آن که موضوع شناخت فلسفی باشد، قلمروی است که اعمال و رفتار علمی و تکنولوژیکی ما در آن دگرگونی هایی را پدید آورده که زندگی جانداران را دچار فاجعه کرده است. به این ترتیب اگر در گذشته به شناخت نظری و زیباشناختی آن پرداخته می شد، اینک موضوع باید و نباید اخلاقی گشته است.

بحران محیط زیست امروزه یکی از مهم ترین گرفتاری های جهانی به شمار می رود و از جمله مهم ترین مسائل دوره ی معاصر است که عالمان اخلاق و فلاسفه را از دهه ی 1970 به تفکر برای پاسخی در خور، واداشته است. نوع نگرش انسان در پرتو علم و تکنولوژی جدید به طبیعت و نوع رابطه ی انسان با آن از ریشه های این بحران به شمار می رود. بنابراین، در حل مشکلات زیست محیطی باید به ریشه ها و اصولی که منجر به این مشکلات شده است، برگردیم و ببینیم چه نوع نگرش و معرفتی این معضلات را به وجود آورده است. چرا که این بحران بیش از آن که محصول تکنولوژی و ابزارهای بشری باشد، در نگاهی عمیق تر، محصول بینش بشر نسبت به عالم هستی و مخلوقات موجود در آن است.

در مورد تخریب طبیعت سخن ها گفته شده، ولی در مورد علت پیدایش این نابسامانی ها و ریشه ی رفتاری ما نسبت به طبیعت سخن اندک است و باید بدانیم که بدون پرداختن به مباحث ارزشی، هرچه سخن از تباهی محیط زیست و حفاظت آن گفته شود راه به جایی نمی برد. این بحران از انحطاط اخلاقی و نپذیرفتن مسئولیت در قبال سایر عناصر ناشی می گردد. آیا طبیعت تا آن جا که به منافع انسان مربوط است اهمیت دارد یا فی نفسه و ذاتاً ارزشمند است؟ آیا برای همه ی گونه های طبیعی منزلتی قائل هستیم؟

بررسی طبیعت به عنوان موضوعی که همواره مورد توجه انسان بوده اهمیت دارد که البته در دوران های مختلف براساس چگونگی تبیین فلسفی آن دست خوش تطور مفاهیم و معانی گشته است.

به گونه‌ای که این تبیین‌ها پس از رنسانس تغییراتی در طبیعت ایجاد کردند که امروزه به بحران مبدل شده است.

این تحول معانی در سه مقطع قابل دسته‌بندی است. این مفهوم در عهد باستان با غلبه نگرش حاکمیت طبیعت بر حیات بشری آغاز شده و در ادامه با تسلط یافتن تفکرات مذهبی، جایگاهی بینابینی نسبت به دو جهان بینی عهد باستان و پس از رنسانس ایجاد شده که به تسلط مطلق خدا بر انسان و طبیعت قائل شدند که با کوچک شمردن طبیعت، مجوز بهره‌برداری از آن را صادر کردند. سپس با انقلاب‌های صنعتی، انسان از این محدوده فراتر رفته و طبیعت را صرفاً جهت سودرسانی به انسان تعریف کرده و تا تبیین ماشین‌گونه طبیعت پیش می‌رود. این نگرش نه تنها بحران‌ساز برای طبیعت بوده، بلکه علتی برای بروز بحران‌های روان‌شناختی عقیدتی انسان به حساب می‌آید.

امروزه اخلاق اهمیت زیادی یافته است و مسأله اصلی قرن بیست و یکم گشته است. در این میان بررسی اخلاق‌زیستی به‌عنوان شاخه‌ای از اخلاق کاربردی، ضرورت ویژه‌ای یافته که اخلاق محیط‌زیست یکی از مباحث عمده در این زمینه است. این شاخه از اخلاق به دنبال پاسخ‌گویی به معضلاتی است که علوم جدید به وجود آورده است.

همراه با پیشرفت علم و تکنولوژی صورت جدیدی از باید و نبایدهای اخلاقی پدید آمد که خود علوم طبیعی نمی‌توانستند به حل آن پردازند و در این جا بود که پای علوم مختلفی چون حقوق، فلسفه، اخلاق به‌میان آمد که هر کدام از زوایای مختلف مسأله را مورد بررسی قرار داده‌اند.

ما نیز در این پایان‌نامه به بررسی رابطه‌ی فلسفه و اخلاق با محیط‌زیست می‌پردازیم. در این جا سعی شده که ابتدا به مسائل زیست‌محیطی و این بحران رو به رشد پرداخته شود، سپس به این نکته پرداخته شده که طبیعت و محیط‌زیست چیست که ادعای بحران در آن شده است. چرا باید تعادلش حفظ شود؟ آیا طبیعت حقیقتی موجود است یا فقط در ذهن انسان دارای اعتبار است؟ آیا می‌توان برای آن حقوقی قائل شد و باید و نبایدی برایش در نظر گرفت؟

از آن‌جایی که مشکلات زیست‌محیطی و ریشه اصلی بحران‌های اخیر به جهان‌بینی و معرفت‌شناسی انسان بر می‌گردد، رشد علم و فن‌آوری و بهبود روش‌های علمی تنها راه حل ممکن نیست. امروزه، لازم است تا دیدگاه‌های فلسفی و اخلاقی این بحران‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

لین وایت، در مقاله خود تحت عنوان «ریشه‌های تاریخی بحران زیست‌محیطی ما» می‌گوید: «تا زمانی که درباره مبانی نیندیشیم، اقدامات دوره‌ای ما چه بسا واکنش‌های جدیدی پدید آورند خطرتر از واکنش‌هایی که غرض از این اقدامات جبران و اصلاح آن‌هاست. در آغاز باید بکوشیم تا به پیش فرض‌هایی که اس و اساس فن‌آوری و علم جدیداند نظری بیندازیم.» (ملکیان، 1385، 351)

بنابراین در قسمتی از این رساله به مبانی ایجاد بحران مذکور (اومانیسیم و تکنولوژی و علم‌گرایی) پرداخته شده، امید است توجه به زیر بناهای فکری بتواند در حل چالش‌های روبنایی مفید باشد و مدخلی بنیادی در راستای چاره‌جویی جهت نجات از این بحران باشد. قابل توجه این‌که پی‌ریزی اخلاقیات بر پایه‌ی همان مبانی که منجر به این بحران شده است نه تنها مشکلی را حل نمی‌کند، بلکه معضلات بیش‌تری را در پی خواهد داشت. بنابراین، قبل از هرگونه برنامه‌ریزی اخلاقی، ابتدا باید در نگرش انسان تحولاتی ایجاد شود.

اندیشه‌ی حمایت از محیط‌زیست مظهر تلاشی است برای گسترش مفهومی که از جامعه داریم، فراتر بردن آن از نسل آدمی و شمول آن بر تمامی موجودات – اعم از انسانی و غیر انسانی و حال و آینده – و نظام کنونی زیستی که ما همگی بخش‌هایی از آن هستیم. (آذرنگ، 1364)

در آخر به بررسی نظریات مختلف زیست‌محیطی پرداخته شده و یکی از راه‌کارهای حل این بحران که همان فلسفه‌ی اخلاق و قائل شدن حقوق و ارزش برای طبیعت می‌باشد ارائه گردیده است. در این تحقیق گرچه به بررسی نظریه‌های مختلفی پرداخته شده است، ولی کل مباحث براساس دیدگاه وظیفه‌گرایی و قائل شدن ارزش ذاتی برای محیط‌زیست و احترام برای گونه‌ها بررسی می‌شوند. به این معنی که منظور مورد نظر نویسنده این است که، برای رهایی از این بحران و حفظ محیط‌زیست، احساس مسئولیت نسبت به محیط‌زیست و قائل شدن ارزش ذاتی برای آن ضروری است

فصل اول

کلیات

کلیات

1-1) بیان مسأله

مسائلی که در این پایان‌نامه مطرح می‌شود این است که محیط‌زیست چیست؟ بحران آن به چه معناست و ریشه‌های آن چه می‌تواند باشد؟ آیا در قبال آن باید و نباید داریم یا خیر؟ آیا در برابر طبیعت مسئولیم؟ چه جایگاهی برای طبیعت در نظر گرفته شده است؟ آیا طبیعت فی نفسه ارزش دارد یا به تبع انسان دارای ارزش گردیده است؟ پیشینه‌ی اخلاق محیط‌زیست چیست؟ چه نظریاتی در این باب مطرح شده است؟

2-1) شکل‌گیری طرح و هدف از انجام تحقیق و روش تحقیق

در طی سه قرن اخیر به تبع اتفاقات مهمی چون افزایش غیرمنتظره‌ی جمعیت، دسترسی به علم جدید و هم‌چنین تحولات صنعتی و تکنیکی، با نتایج سطح بالای تخریب محیط‌های طبیعی و ایجاد انواع آلودگی و کاهش تنوع زیستی روبرو گردیده است؛ تا جایی که برای وضعیت ایجاد شده، نام «شرایط بحرانی»^۱ برگزیده شده است.

دست‌کاری‌های بی‌رویه‌ی انسان در طبیعت به منظور استفاده بهینه، دست‌یابی به منافع بیش‌تر به تدریج صدماتی بر طبیعت وارد کرد که حیات انسان و جایگاهش را به مخاطره انداخت تا جایی که مسأله‌ی بحران محیط‌زیست مسأله‌ای جهانی گردید. ایجاد آلودگی‌های متنوع از جمله آلودگی هوا و آب‌ها، آلودگی صوتی، وارونگی هوا^۲، کاهش فضای زیست، کاهش تنوع زیستی، افزایش دمای زمین به همراه پدیده‌ی گازهای گلخانه‌ای^۳ فهرستی از این بحران می‌باشد. با گسترش سریع جمعیت فضای زیست بیش‌تری اشغال و تخریب شد و صنایع مختلف گسترش و پیشرفت یافت، که اثرات تخریبی زیادی به همراه آورد.

---

¹. Critical Situation
². Air inversion
³. greenhouse effect